

Yazar/Author
Mehmet ÇINAR*

Makale Adı/Article Name

Bursa'da Faaliyet Gösteren 81 Büyük Firmanın İhracat Performansı Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi: Dengeli Panel Veri Yaklaşımı

Determining the Factors Affecting the Export Performance of the 81 Large Companies Operating in Bursa: Balanced Panel Data Approach

ÖZ

Ülkeler açısından ihracat çeşitliliği ve büyüklüğü birçok sebeple önem taşımaktadır. Gerek doğrudan gerekse dolaylı bir şekilde ekonomiler üzerinde etkisi olan ihracat, firmaların büyümesi ve rekabet güçlerinin artmasına olanak sağlamaktadır. Firmaların pazar paylarını büyütürrek rekabet güçlerini artırması, ülkelerin de uluslararası arenada güçlenmesi anlamına gelmektedir. Çalışmanın amacı, Bursa'da faaliyet gösteren ilk 81 Büyük Sanayi Kuruluşu'nun ihracat performansını etkileyen faktörlerin neler olduğunu belirlemek ve hangi faktörün ihracat üzerinde daha önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmada 2006-2019 dönemi için 81 firmanın verileri (ihracat, çalışan sayısı, net satışlar) ve dolar kuru kullanılmıştır. Panel veri ekonometrisi yaklaşımıyla tahmin edilen regresyon modeli sonucunda; gerek işletme verilerinin gerekse kur değişkeninin firmaların ihracatı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Çalışmada birim boyutlu modelin uygun model olarak belirlenmesi, firmalara özgü doğrudan gözlenemeyen etkilerin firmaların ihracatları üzerinde önemli olduğunu göstermektedir. Çalışmada, firmaların ihracat performansı üzerinde en önemli etkinin dolar kuru olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, kurdaki değişim ihracatı firmaya özgü değişkenlerden daha fazla etkilemektedir. Sonuçta, dolar kurundaki %1'lik artış firmaların ortalama ihracatını yaklaşık %4 artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İhracat, Döviz kuru, Rassal etkiler modeli, PCSE, Bursa.

ABSTRACT

The diversity and size of export for countries are important for many reasons. Exports, which have an impact on economies both directly and indirectly, allow companies to grow and increase their competitiveness. Increasing the competitiveness of the companies by increasing their market shares means that the countries are strengthened in the international arena. The aim of the study is to determine the factors affecting the export performance of the first 81 Large Industrial Enterprises operating in Bursa and to reveal which factor is more important in exports. The data of 81 companies (exports, number of employees, net sales) and the dollar rate for the period 2006-2019 were used in the study. As a result of the regression model estimated with the panel data econometrics approach; It has been determined that both the company's data and the exchange rate variable have a positive and significant effect on the exports of the firms. The determination of the individual dimensional model as the appropriate model in the study shows that the directly unobservable effects specific to the firms are important in the exports of the firms. In the study, it was concluded that the most important effect on the export performance of firms is the dollar exchange rate. In other words, the change in the exchange rate is more effective on exports than the change in firm-specific variables. As a result, an increase in the dollar exchange rate by 1%, raises firms' average exports by about 4%.

Keywords: Export, Exchange rate, Random effects model, PCSE, Bursa.

Extended Abstract

The creation of export-based strategic plans in Turkey, especially in the early 2000s, is a clear indication that exports are a target. The export target, which is among the 2023 targets, has been determined as 500 billion dollars. According to current data, exports in 2021 increased by 19.7% compared to 2020 and reached 203.09 billion dollars. Mainly, both their firm-own and economic or political constraints affect the export performance of firms operating in industrial cities. Bursa is one of the important industrial cities in Turkey. In Bursa, where there are many companies, production, and exports are carried out in many areas. As a matter of fact, between 2013 and 2021, Bursa's share in exports from Turkey is around 6% on average. Introducing the factors that affect the export performance of large companies operating in Bursa allows for creating a strategy for reaching the export target or increasing exports.

In the literature, some studies try to explain the relationship between export and firm-specific data directly and/or indirectly with different factors. It is possible to consider these studies in two categories. The studies in the first group are those that directly explain the export performance of firms with firm data. The studies in the second group, on the other hand, reveal the effect indirectly as a macroeconomic one.

The study aims to determine the factors affecting the export performance of the first 81 Large Industrial Enterprises operating in Bursa and to reveal which factor has a more important effect on exports. The data used in the study were taken from the "Top 250 Large Firms" research published by the Bursa Chamber of Commerce and Industry (BTSO). The Top 250 Large Firms research includes some data from companies operating throughout Bursa since 1996. In the most recently published 2020 issue of the research, the 2019 data of the companies were announced. Since this research data was used as the data source in the study, the study includes the period from 1996 to 2019. However, due to the missing data, a balanced panel was formed in the study with the number of firms $N=81$ and the period $T=14$. In light of all this information in the study, $N \times T=81 \times 14=1134$ observational data sample was taken into consideration. The variables used in the study are exports, the number of employees, net sales, and the dollar rate representing the exchange rate.

Three-stage evaluation criteria are applied in the panel data models to determine the appropriate model structure. In the first stage, the importance of individual effects is tested for the Fixed Effects (FE) model. The value calculated according to the test results is statistically significant at %1. In other words, according to the results of the first stage, it was concluded that the individual dimensional FE model is valid. In the second stage, the significance of the individual effects is tested for the Random Effects (RE) model. When the results are examined, the null hypothesis is rejected at 1%. In other words, in the second stage, it was determined that the individual dimensional RE model is the appropriate model. The Hausman (1978) test is included in the third stage to decide between the RE and FE models. The calculated Hausman test statistic is not significant. As a result, it was determined that the appropriate model was the individual dimensional Random Effects (RE) model. The estimated panel regression model will be the best linear unbiased estimator (BLUE) if econometric assumptions are valid. Therefore, tests for homoscedasticity, autocorrelation, and cross-sectional dependence assumptions should be applied. It is seen that the test statistics applied to test homoscedasticity, autocorrelation, and cross-sectional dependence are statistically significant at 1%. Therefore, estimates were obtained with robust standard errors recommended by Back and Katz (1995).

According to the calculated determination coefficient, the number of employees, net sales, and the dollar rate are explained 64% of exports. Although there is a minimal difference in the adjusted determination coefficient, the explanation power is again calculated as approximately 64%. F-statistics calculated for the overall significance of the model are found to be 627,41 which is statistically significant at 1%. Therefore, the estimated model makes sense in general and has the goodness of fit. According to the estimation results, all parameters (at least at the 10% level) are significant. According to the estimated parameters with ceteris paribus assumption, if the number of employees by about 1%, the exports increase by an average of 0,62%. If net sales increase by about 1%, the exports increase by an average of 0,59%. Finally, if the exchange rate increases by about 1%, the exports increase by an average of 3,9%. Compared to the coefficient estimates of other independent variables used in the model, the highest value is the coefficient estimate of the exchange rate. Therefore, it is seen that the most important factor affecting exports is the exchange rate.

Giriş

Türkiye'de özellikle 2000'li yılların başlarında ihracata dayalı stratejik planların oluşturulması, ihracatın bir hedef olduğunun açık bir göstergesidir. Nitekim 2023 hedefleri içerisinde olan ihracat hedefi 500 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Güncel verilere göre 2021 yılında ihracat, 2020 yılına göre %19,7 artarak 203,09 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla 2023 hedefine ulaşmak veya en azından ülke ihracatını yükseltmek için yol haritasının oluşturulması

gerekmektedir. İhracat, firmalar kanalıyla gerçekleştiğinden dolayı bu süreçte ilk olarak oluşturulması gereken strateji ihracat yapan firmaları teşvik etmek olmalıdır. Özellikle sanayi kentlerinde faaliyet gösteren firmaların hem kendi işletme kısıtları hem de ekonomik veya siyasi (politik) kısıtlar firmaların ihracat performanslarını etkilemektedir.

Türkiye'deki önemli sanayi şehirlerinden bir tanesi Bursa'dır. Çok sayıda firmanın bulunduğu Bursa'da birçok alanda üretim ve ihracat gerçekleştirilmektedir. Nitekim 2013-2021 dönemi için Bursa'nın Türkiye'den yapılan ihracat değeri içindeki payı ortalama %6 civarındadır. Bursa'da faaliyet gösteren ilk 81 büyük firma performansının, ihracat performansları üzerinde etkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu firmaların ihracat performansları üzerinde etkili olan faktörlerin ortaya konulması, ihracat hedefine ulaşılması veya en azından ihracatın artırılması için bir strateji oluşturulmasına olanak tanımaktadır. Böylece politika yapıcılara uygun politikaları geliştirmeleri için bir yol haritası çizilebilmekte veya bir fayda sağlanabilmektedir.

Çalışmanın amacı, Bursa'da faaliyet gösteren ilk 81 Büyük Sanayi Kuruluşu'nun ihracat performansını etkileyen faktörlerin neler olduğunu belirlemek ve hangi faktörün ihracat üzerinde daha önemli etkisinin olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmada 2006-2019 dönemi için 81 firma verileri (ihracat, çalışan sayısı, net satışlar) ve döviz kurunu temsilen dolar kuru kullanılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünden sonra yer alan ilk başlığında, Türkiye'nin ihracat stratejisi üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümü, döviz kuru hareketleri ile ihracat ilişkisini ele almakta ve döviz kuru hareketlerinin işletmeler üzerindeki etkilerini göstermektedir. Üçüncü bölümde özellikle işletmelerin ihracat performansını etkileyen faktörleri araştıran bazı literatür çalışmalarına yer verilmektedir. Dördüncü bölüm ise çalışmada kullanılan veriler, model yapıları ve elde edilen ampirik bulguların tartışıldığı bölümdür. Çalışma sonuç ve değerlendirme başlığı ile tamamlanmaktadır.

1. Türkiye'de İhracat Stratejisi

Türkiye her ne kadar 24 Ocak 1980 kararlarıyla dışa dönük bir strateji izlemeye başlamış olsa da, asıl ihracat hamlesini 1995'teki Dünya Ticaret Örgütü üyeliği ve ardından 1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği anlaşması sonrasında gerçekleştirmeye başlamıştır. Nitekim Gümrük Birliği neticesinde Türkiye, Avrupa Birliği'nin ortak ticaret politikasını üstlenmiş, bu kapsamda taraflar arasında sanayi ürünleri ticaretinde; gümrük verileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirler kaldırılmıştır. Bu açıdan bakıldığında, yerli firmaların uluslararası rekabet gücü sağlayarak ihracat yapabilme becerilerinin artmasının Türkiye'nin ihracatının artmasına katkı sağladığı yadsınamaz bir gerçektir.

13.06.2012 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan "2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı" çerçevesinde, Cumhuriyetimizin 100. yılında ihracat hedefinin 500 milyar dolar olarak belirlendiği vurgulanmaktadır. Bu hedefler ve gerçekleşen değerler Tablo 1'de gösterilmektedir.

	2012	2013	2014	2015	2019	2023
Hedef İhracat (Milyar \$)	148,5	165,7	185,1	206,8	321,9	500
Hedef Yıllık Artış Oranı (%)	10,0	11,6	11,7	11,7	11,7	11,7
Gerçekleşen İhracat (Milyar \$)	151,9	161,48	166,50	150,98	180,83	-
Türkiye'nin Dünya İhracat Payı (%)	0,83	0,86	0,88	0,88	0,97	-

Tablo 1. 2023 Vizyonu İhracat Hedefleri, Gerçekleşen Değerler ve Payları

Kaynak: 2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı, TÜİK (www.tuik.gov.tr, 05.01.2022) ve International Trade Centre (www.intracen.org, 08.01.2022).

Tablo 1 incelendiğinde 2012 yılında hedeflenen ihracatın 148,5 milyar dolar olduğu gerçekleşen değerlerin ise hedefin 3,4 milyar dolar üzerinde 151,9 milyar dolar olduğu görülmektedir. Fakat ne yazık ki 2013 yılı sonrasında gerçekleşen ihracat değerleri küresel, bölgesel ve yerel riskler sebebiyle hedefin altında kalmıştır. 2012 yılında 151,9 milyar dolar olan ihracatın 2020 yılına kadar 150-180 milyar dolar aralığında kaldığı görülmektedir.

Tablo 1'in son satırında ise yıllar itibariyle Türkiye'nin Dünya ihracat payı verilmektedir. 2012 yılında Türkiye'nin Dünya ihracatındaki payı %0,83 iken, sonraki yıllarda bu payın arttığı görülmektedir. Nitekim 2019 yılında bu pay %0,97'ye çıkmaktadır. 2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planında bu payın 2023 yılına kadar kademeli bir şekilde %1,46'ya çıkarılması hedeflenmektedir. Her ne kadar henüz 2023 değeri bilinmese de, 2020 yılından sonra payın %1 civarına çıktığı söylenebilmektedir.

Tablo 2'de ise 2013-2021 dönemi için en yüksek ihracat yapan 7 vilayete ilişkin ihracat payları ve tablonun en alt satırında Türkiye geneli ihracat değerlerine yer verilmektedir.

Yıllar	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ankara	4,91	5,10	4,76	4,48	4,21	4,42	4,68	4,69	4,21
Bursa	5,86	5,99	6,05	6,94	6,73	6,61	6,03	5,63	5,21
Gaziantep	4,15	4,17	4,45	4,60	4,25	4,07	4,32	4,81	4,60
İstanbul	50,52	50,95	52,51	52,11	50,73	49,79	49,12	48,82	48,41
İzmir	6,73	6,67	6,26	6,51	6,65	6,92	6,73	6,86	6,59
Kocaeli	5,79	5,45	4,90	4,35	4,95	5,10	5,48	4,56	5,41
Sakarya	1,46	1,64	1,38	1,80	3,26	3,24	2,96	2,73	2,35
Türkiye Geneli İhracat (Milyar \$)	161,48	166,50	150,98	149,25	164,49	177,17	180,83	169,64	203,09

Tablo 2. İllerin İhracattaki Payları (%)

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr, 05.01.2022)

Tablo 2 incelendiğinde 2013-2021 döneminin tamamında Türkiye'deki ihracatın yarısının İstanbul'dan yapıldığı görülmektedir. Her ne kadar çok büyük bir fark olmasa bile özellikle 2021 yılında İstanbul'dan yapılan ihracat oranının %48,41'e düşmesi, diğer şehirlerden yapılan ihracat paylarında artış olduğunu göstermektedir. Tüm yıllarda İstanbul'u ikinci sırada İzmir takip etmektedir. İzmir'in 2013-2021 dönemindeki ortalama ihracat payı %6,66'dır. İhracat payı itibariyle üçüncü sırada olan şehrin, 2020 yılına kadar Bursa olduğu görülmektedir. Yine 2020 yılına kadar Kocaeli dördüncü sırada yer almaktadır. Fakat 2021 yılında Kocaeli %5,41 ile üçüncü sıraya yükselmiş, Bursa ise %5,21 ile dördüncü sıraya düşmüştür.

Tablo 2'nin son satırında Türkiye geneli için ihracat rakamları incelendiğinde ise genel olarak 2013-2020 yılları arasında 150-180 milyar dolar arasında değiştiği görülmektedir. Fakat 2021 yılında gerçekleşen ihracat 203,09 milyar dolardır.

Türkiye'nin 2001-2023 dönemine ait uzun dönemli stratejisi çerçevesinde hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın vizyonu "İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye'dir". Bu vizyon dahilinde Türkiye'nin genel amacı, dünya ihracatında daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek katma değerli ve teknolojik ürünler ihraç etmektir. Nihai olarak Türkiye'nin 2023 hedefi, Dünya'nın ilk 10 büyük ekonomisi içerisinde olmaktır (2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı, 2012: 1-42).

2. Döviz Kuru Hareketlerinin İhracat ve Firmalar Üzerindeki Etkileri

Ülkelerin ihracat yapması; rekabet etmek, büyümek, refah düzeyini artırmak vb. amaçlara istinaden oldukça önem arz etmektedir. İhracat yapmak, firmaların sadece yurt içi piyasalarda değil, aynı zamanda yurt dışı piyasalarda da faaliyette bulunarak ölçek ekonomisinden faydalanmaları, üretim maliyetlerinin azaltılması ve rekabet edebilirlik gücünün sağlanması açısından önemli ve gereklidir (Yaşar ve Küpcü, 2020: 68). Ülkelerin ihracat performansı firmalara bağlıdır. Firmaların ise ihracat performansını etkileyen, işletmeye ve sektöre özgü birçok mikro ve makroekonomik değişken olmasına rağmen, en önemli değişkenlerden bir tanesi döviz kurudur. Diğer bir ifadeyle, döviz kurundaki hareketlilik firmaların ihracat performansını etkilemektedir. Her şeyden öte üretilen mal veya hizmetlerin ara girdilerinin döviz cinsinden ithal edilmesi, nihai mal veya hizmetin doğrudan fiyatını etkilemektedir. Bu durum da yukarıda ifade edilen, firmaların rekabet koşullarını oluşturmaktadır. Sonuçta, firmalar döviz kuru hareketliliğini kontrol edememekte ve bu da firmalar açısından bir risk faktörü olarak görülebilmektedir.

Türkiye'nin özellikle 1980 sonrası dönemde benimsediği strateji nedeniyle, ihracat yapan firmalar ekonomik yapı içinde kritik öneme kavuşmuştur. Bu sebeple, politika yapıcılar açısından döviz kurundaki değişkenliğin firmaların ihracat performansı üzerinde yarattığı etkinin belirlenmesi son derece önemlidir (Fung ve Liu, 2009, 86-87; Akalın ve Uzgören, 2016:451). Döviz kurunda yaşanan değişimler firmaları birçok yönü ile etkilemektedir. Bu etkiler; işlem riski etkisi, ekonomik risk etkisi ve çevirim riski etkisi olarak üç ana başlıkta ele alınabilmektedir (Koçak, 2006: 13).

Bu etkilerin başında işlem riski etkisi gelmektedir. İşlem riski etkisi belirsizlik ile ortaya çıkmaktadır. Nihayetinde kurdaki istikrarsızlık, ihracat yapan firmaların anlaşma yaptıkları dönemdeki kur ile ödeme yapılan dönemdeki kur arasında bir belirsizlik olması olasılığını doğurmaktadır. Sonuçta kurdaki belirsizlik iki yönlü olarak gerçekleşebilmektedir. Bunlardan birincisi kurun düşmesi şeklinde olur ki bu durumda ihracatçının maliyet ve gelir kaybı sebebiyle ihracat yapma güdüsünde azalma yaşanacaktır. Aksi durumda ise potansiyel gelir kazancı sebebiyle daha fazla ihracat yapma isteği oluşacaktır.

İkinci etki ekonomik risk etkisidir. Kurdaki belirsizlik firmaların ekonomik olarak yatırım kararlarında da belirsizlik yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu durum, kurdaki hareketin kestirilememesinden kaynaklanmaktadır. Zira kurdaki hareket geçici veya kalıcı olabilmektedir. Bu durumda yatırımcılar pozisyonlarını belirlemek durumundadırlar fakat belirsizlik nedeniyle bu kararlarını ertelemek zorunda kalmaktadırlar. Yatırım yapılamadığında yine potansiyel gelir kaybının yaşanması olasıdır.

Üçüncü etki çevirim riski etkisidir. Firmalar ihracatları sonucunda döviz cinsinden gelir elde ederler. Dolayısıyla firmaların gelir, gider, borç ve alacaklar gibi nakit akış dengeleri de kur değişimlerinden etkilenmektedir. Diğer bir ifadeyle, kurdaki değişim hem cari hem de gelecek dönem borç, alacak ve nakit akışlar üzerinde etkisini göstererek firmanın değerini etkilediğinden, firmanın mali tabloları üzerinde meydana gelen bu etki çevirim etkisi olarak tanımlanmaktadır.

3. Literatür Tartışması

Literatürde ihracat ve firmaya özgü veriler arasındaki ilişkiyi doğrudan ve/veya dolaylı bir şekilde farklı faktörler ile açıklamaya çalışan çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmaları iki kategorilerde ele almak mümkündür. İlk gruptaki çalışmalar, firmaların ihracat performanslarını doğrudan firma verileri ile açıklayan çalışmalardır. Fakat bu çalışmaların bir kısmı incelendiğinde

kullandıkları modellerine farklı makroekonomik değişkenleri de ekledikleri görülmektedir. İkinci gruptaki çalışmalar ise etkiyi dolaylı bir şekilde makroekonomik olarak açıklayan çalışmalardır.

Christensen vd. (1987), Brezilya için; Dholakia ve Kapur (2004), Hindistan için yaptıkları çalışmalarda firma büyüklüğü ile ihracat arasında pozitif yönlü ilişki bulmuşlardır. Zou ve Simona (1998), çalışmalarında, firmaların ihracat performansını; satışlar, kâr, büyüme, başarı, tatmin, hedefe ulaşma gibi faktörlerin etkilediğini belirlemişlerdir. Fung ve Liu (2009) Tayvan için döviz kurunun; firma ihracatı, yurtiçi satışlar, toplam satışlar, katma değer ve verimlilik üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Yerli paranın değer kaybının ihracat, yurtiçi satışlar, toplam satışlar, katma değer ve verimlilikte artışa yol açtığını ortaya koymuşlardır. Nagahisarchoghaei vd. (2018) çalışmasında, reel efektif döviz kurunun Bombay Borsası'nın en büyük 242 Hindistan firmasının, performans endeksleri arasında önemli ilişkilerin olduğunu göstermişlerdir. Firmanın büyüme performansı (iç büyüme), kârlılık, firma özellikleri (kapasite kullanımı) gibi firma performans endeksleri ve hisse senedi performansının döviz kurları ile açık bir ilişkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Danışman ve Sökmen (2007) ve Torlak vd. (2007) Türkiye için yaptığı çalışmalarında, firma büyüklüğü ile ihracat arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Düzgün ve Taşçı (2014), 1993-2011 dönemi için birinci 500 büyük sanayi kuruluşunun ihracatını etkileyen faktörlerin neler olduğunu incelemişlerdir. Çalışmada firma verisi olarak; ihracat, çalışan sayısı, dönem kâr/zararı ve sermaye yapısını kullanmışlardır. Düzgün ve Taşçı (2014) reel kur, GSYH, enflasyon gibi makroekonomik değişkenleri de dikkate almışlardır. Panel veri analizini kullandıkları çalışma sonucuna göre, işletme büyüklüğü, reel kur, enflasyon, GSYH ve ihracat birim değer endeksinin firmaların ihracatı üzerinde anlamlı etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Akalın ve Uzgören (2016), reel döviz kurundaki artışın ihracatı ve toplam satışları olumsuz etkilediğini buna karşın firmalar tarafından yaratılan katma değer artışının ihracatı, yurtiçi satışları, toplam satışları ve karlılığı pozitif etkilediğini göstermişlerdir. Yaşar ve Küpcü (2020), İstanbul Sanayi Odası (ISO) 500 listesindeki firmaların, 2005-2016 yılları için dengeli panel verilerini kullanarak, 6 sektör ve 68 firma için analiz gerçekleştirmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre, reel döviz kurundaki artış, yurt içindeki mal ve hizmetlerin ihracat pazarları için döviz bazında pahalı hale gelmesine ve rekabet avantajını ortadan kaldırarak ihracatın azalmasına yol açmaktadır. Katma değerdeki artışın ise beklenildiği gibi ihracatı pozitif yönde etkilediği belirlenmiş, üretimde kullanılan sermaye emek oranının ihracata etkisinin ise ilgili sektörün üretim yapısının emek yoğunluğuna göre değişiklik gösterdiği belirlenmiştir.

Sunal (2003), İstanbul Sanayi Odası (ISO) tarafından yayınlanan Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu anketinden yararlanmış ve 1993 yılından 2001'e kadarki döneme ait verileri esas almıştır. Firmalara ait üretimden satışlar, satış hasılatı, öz kaynaklar, ihracat, dönem kârı ve ortalama çalışan sayısı gibi değerler doğrudan anket sonuçlarından elde edilirken, kâr oranı serileri için satış hasılatı ve dönem kârı serilerinin oranı kullanılmıştır. Ankette yayınlanan diğer serilerse şunlardır; brüt katma değer, öz sermaye ve net aktifler. Sunal (2003) çalışmasında panel VAR modeli ile hangi değişkenin ortalama çalışan sayısını etkilediğini belirlemeye çalışmasına rağmen, sonuçta hiçbir değişkenin ortalama çalışan sayısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymuştur. Bu durumu ise şu şekilde açıklamıştır: Genel kanının aksine, sanayi sektöründeki istihdam düzeyi; kârlılık, ihracat, öz sermaye ve üretim gibi faktörlerden etkilenmemektedir. Ancak Atabay (2004) Türkiye için, Çavuşgil ve Zou (1994) Amerika için yaptıkları çalışmada firmaların içsel (işletme büyüklüğü, ihracat deneyimi, yönetici özellikleri,

ürün özellikleri, firmanın pazarlama stratejisi vb.) ve dışsal (ihracat pazarının özellikleri, pazarın gelişmişlik düzeyi, pazardaki rekabet, marka ve ürün tanınırlılığı, pazara giriş engelleri vb.) özelliklerinin ihracatın belirleyicisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Kızıl (2012) çalışmasında, Türkiye’de faaliyet gösteren 102 tane büyük ölçekli firmanın kurlardaki değişimlerden nasıl etkilendiğini araştırmıştır. Çalışmada, ülke parasının reel olarak değerinin artmasının yurtiçi, yurtdışı ve toplam satışları artırdığı tespit edilmiştir. Mutluay ve Turaboğlu (2013) çalışmalarında, döviz kurundaki değişimin firmalar üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamışlardır. Analizler sonucunda, firmaların performansının döviz kurlarındaki değişimden gecikmeli olarak etkilendiğini ortaya koymuşlardır. Ayrıca, firma performanslarının döviz kurundaki değişimlerden etkilenme düzeyinin, yurt dışına yapılan satışlar ile ters yönlü ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Cheunga ve Sengupta (2013) çalışmalarında, Hindistan’da faaliyet gösteren firmaların döviz kurundaki değişimlerden nasıl etkilendiğini belirlemeye çalışmışlardır. Çalışmalarında ülkenin milli parasının değer kazanmasının firmaların ihracatı üzerinde olumsuz bir etki yarattığını belirlemişlerdir.

4. Ampirik Bulgular

4.1. Veri Seti ve Yöntem

Çalışmada kullanılan veriler, Bursa Ticaret ve Sanayi Odasının (BTSO) yayınladığı “İlk 250 Büyük Firma” araştırmasından alınmıştır. İlk 250 Büyük Firma araştırmasında, 1996 yılından bu yana Bursa genelinde faaliyet gösteren firmalara ilişkin bazı veriler paylaşılmaktadır. En son yayınlanan 2020 yılı için firmaların 2019 yılı verileri açıklanmıştır. Dolayısıyla çalışmada veri kaynağı olarak bu araştırma verileri kullanıldığından, çalışma 1996-2019 dönemini içermektedir. Fakat yayınlanan veriler incelendiğinde çeşitli sebeplerden ötürü 1996’dan itibaren tüm verilerin eksiksiz olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, aynı firmaların istikrarlı verilerini elde etmek amacıyla veri derleme süreci ile elde edilen veriler süzgece tabi tutulmuştur. Bütün bu süreçler sonunda 2006-2019 yılları için ihracat yapan toplam 81 firmanın eksiksiz verileri kullanılmıştır. Dolayısıyla çalışmada firma sayısı $N=81$ ve zaman dönemi $T=14$ olarak oluşturulabilmektedir. Bu zaman dönemi ve firma sayısı, verileri tam olan alınabilecek en büyük örneklem dönemini kapsamaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında, çalışmada kullanılan dengeli panel, $N \times T = 81 \times 14 = 1134$ gözlem değerinden oluşan bir veri yapısına sahiptir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, çalışmada kullanılan firmalar Bursa’da faaliyet gösteren büyük ölçekli firmalardan oluşmaktadır. Firma büyüklüğü farklı şekillerde ele alınabilmektedir. Bunlardan bir tanesi çalışan sayısıdır. Firmalarda çalışan sayısı 6’dan az ise küçük, çalışan sayısı 6-50 arası ise orta büyüklükte, çalışan sayısı 50’den fazla ise büyük ve çalışan sayısı 200’den fazla ise dev işletme sınıfında değerlendirilmektedir. Nihayetinde firmalar açısından sadece çalışan sayıları değil, aynı zamanda sermaye büyüklükleri, üretimleri, brüt satışları, net satışları ve rekabet güçleri gibi faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çalışmada kullanılan bir diğer değişken ise net satış değeridir. Yani firmalar net satışlarına göre sıralanabilmektedir. Net satışlar brüt satışlardan daha önemli bir kavramdır. Çünkü brüt satışlardan belirli gideler (ürün iadeleri, hasarlı veya eksik ürünler, indirimler ve envanter kaybı gibi) çıkarıldıktan sonra net satışlara ulaşılmaktadır.

Çalışmada kullanılan veriler $N=81$ ve $T=14$ olması sebebiyle, panel veri ekonometrisi yaklaşımı ($N > T$) ile analizlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Panel veri ekonometrisinde temel olarak üç model yapısı kullanılmaktadır. Bunlar Ortak Etkiler (CE), Sabit Etkiler (FE) ve Rassal Etkiler

(RE) modelleridir (Çınar, 2021: 5). Panel veri regresyon modeli $i=1,2,\dots,N$ ve $t=1,2,\dots,T$ için Sabit Etkiler (FE) modeli şu şekilde gösterilmektedir:

$$y_{it} = \alpha_{it} + \beta x_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Rassal Etkiler (RE) formu ise aşağıdadır:

$$y_{it} = \alpha + \beta x_{it} + u_i + \lambda_t + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Burada i , 81 firmayı temsilen birimleri ve t ise 2006-2019 dönemini göstermektedir. y_{it} firmaların ihracat değeri (TL), x_{it} ise modelde kullanılan bağımsız değişkenleri tanımlamaktadır. Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler; ücretle çalışan sayısı (Kişi), ilgili dönemde gerçekleştirilen net satışlar (TL) ve dolar kurudur (TL/Dolar). Çalışmada kullanılan değişkenlerin tamamının logaritması alınmıştır. Son olarak ε_{it} ortalaması sıfır varyansı sabit normal dağılıma sahip hata terimidir. Yani $\varepsilon_{it} \sim NID(0, \sigma^2)$ temsil etmektedir.

Her ne kadar teorik olarak panel veri ekonometrisinde FE ve RE modelleri birim ve/veya zaman boyutlu olarak kullanılabilse de, çalışmada zaman boyutları sadece rassal etkiler formunda kullanılmıştır. Yani tahmin sürecinde zaman boyutlu sabit etkiler modeli ile birim ve zaman boyutlu sabit etkiler modelleri geçerlisizdir. Bu çalışmada kullanılan bağımsız değişkenlerden birisi olan dolar kurundan kaynaklanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, dolar kuru tüm firmalarda yıllar içerisinde aynı değerleri aldığından korelasyonlu olacak ve sabit etkiler formunda zamansal etkiler ile birim ve zamansal etkiler ölçülemeyecektir.

Panel veri regresyonu için uygun model yapısının belirlenmesi amacıyla spesifikasyon testleri gerçekleştirilmektedir. Burada spesifikasyon testleri üç aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir (Çınar, 2021:279). Birinci aşamada Ortak Etkiler (CE) modeline karşı Sabit Etkiler (FE) modeli sınanmaktadır. İkinci aşamada Ortak Etkiler (CE) modeline karşı Rassal Etkiler (RE) modeli sınanmaktadır. Üçüncü aşamada ise, Rassal Etkiler (RE) modeline karşı Sabit Etkiler (FE) modeli sınanmaktadır.

Uygun model yapısının belirlenmesi yeterli değildir. Tahmin sonuçlarının güvenilir olması için kullanılan tahmincinin en iyi doğrusal yansız tahminci (BLUE) olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, tahmin edilen modelde değişen (dağılan) varyans, serisel korelasyon ve yatay kesit bağımlılığı olmamalıdır. Dolayısıyla ekonometrik varsayımların sağlanıp sağlanmadığının sınanması ve ihtiyaç halinde modelin bu problemlerden arındırılmasıdır.

4.2. Birim Kök Test Sonuçları

Çalışmada kullanılan veriler 2006-2019 dönemini içerdiğinden, ilk olarak panel birim kök testleri yardımıyla serilerin durağanlık yapılarının belirlenmesi gerekmektedir. Yatay kesitsel birimler arasında ilişki olup olmaması, kullanılması gereken birim kök testlerinin neler olacağına karar vermekte yardımcı olmaktadır. Bu nedenle ilk olarak Tablo 3'te çalışmada kullanılan değişkenler için yatay kesitsel bağımlılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılan Breusch-Pagan (1980) ve Pesaran (2004) CD testleri sonuçları sunulmaktadır.

	İHRACAT	N. SATIŞLAR	ÇALIŞAN S.	KUR
Breusch-Pagan LM	17573,15 ^a	27814,36 ^a	16372,18 ^a	45360,00 ^a
Pesaran scaled LM	178,0550 ^a	305,2774 ^a	163,1359 ^a	523,2399 ^a
Bias-corrected LM	174,9397 ^a	302,1620 ^a	160,0205 ^a	520,1245 ^a
Pesaran CD	82,91019 ^a	161,3558 ^a	61,82678 ^a	212,9789 ^a

Tablo 3. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları**Not:** ^{a, b, c} sırasıyla %1, %5 ve %10'da anlamlıdır.

Tablo 3 incelendiğinde çalışmada kullanılan tüm değişkenler için hesaplanan istatistiklerin %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu, diğer bir ifadeyle tüm değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı probleminin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, serilerin durağanlığının araştırılmasında kullanılması gereken birim kök testleri ikinci nesil testler olarak bilinen ve yatay kesit kesit bağımlılığı dikkate alan panel birim kök testleri olmalıdır.

Tablo 4'de Pesaran (2007) tarafından geliştirilen ve yatay kesit bağımlılığı olması durumunda kullanılabilen CIPS panel birim kök testi sonuçları verilmektedir.

	İHRACAT	N. SATIŞLAR	ÇALIŞAN S.	KUR	ΔKUR
Pesaran CIPS	-2,119 ^b	-2,607 ^a	-2,569 ^a	2,610	-2,063 ^c

Tablo 4. Panel Birim Kök Testleri Sonuçları**Not:** ^{a, b, c} sırasıyla %1, %5 ve %10'da anlamlıdır. Zaman döneminin yeterince uzun olmamasından ötürü alternatif panel birim kök testlerinin uygulanmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

CIPS panel birim kök testi sonuçları incelendiğinde, kur değişkeni dışındaki üç değişkenin de düzeyde durağan olduğu görülmektedir. Fakat kur değişkeni durağan-dışı olduğundan Tablo 4'ün son sütununda kur değişkeninin birinci farkı için uygulanan CIPS testi sonucu verilmektedir. Buna göre kur değişkeninin birinci farkının durağanlaştığı görülmektedir. O halde durağanlık sebebiyle sonraki aşamalarda kur değişkeni farklar cinsinden diğer değişkenler ise düzeyler cinsinden kullanılmalıdır.

4.3. Model Tahmin Sonuçları

İlk olarak panel veri modelinin belirlenmesi amacıyla Tablo 5'te spesifikasyon test sonuçları sunulmaktadır. Tablo 5'te elde edilen sonuçlar üç aşamalı olarak değerlendirilmektedir. Birinci aşamada Sabit Etkiler (FE) modeli için birim etkilerinin anlamlı olup olmadığı F-homojenlik sınaması ile test edilmiştir. Test sonuçlarına göre hesaplanan değer istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır.

	F-Homojenlik Sınaması	Breusch-Pagan / King-Wu LM Sınaması	Hausman Sınaması
Test İstatistiği	6,637344 ^a	545,7940 ^a / 23,36223 ^a	4,853288

Tablo 5. Model Spesifikasyon Test Sonuçları**Not:** ^{a, b, c} sırasıyla %1, %5 ve %10'da anlamlıdır.

Diğer bir ifadeyle, birinci aşama sonuçlarına göre tek yönlü sabit etkiler FE modelinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İkinci aşamada Breusch-Pagan ve King-Wu sınamalarıyla Rassel Etkiler (RE) modeli bağlamında birim etkilerinin anlamlı olup olmadığı ortaya konulmuştur. Sonuçlar incelendiğinde, her iki sınama için de %1 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi

reddedilmektedir. Yani ikinci aşamada tek yönlü RE modelinin uygun model olduğu belirlenmiştir. Üçüncü aşamada ise RE ve FE modelleri arasında karar vermek amacıyla Hausman (1978) sınamasına yer verilmektedir. Hesaplanan Hausman test istatistiği istatistiksel olarak anlamlı değildir. O halde nihai olarak uygun model tek yönlü Rassal Etkiler (RE) modelidir. Diğer bir ifadeyle, gözlenemeyen birimsel etkilerin model çerçevesinde rassal olarak ortaya konulduğu söylenebilir.

Tahmin edilen birim boyutlu RE regresyon modeli, ekonometrik varsayımların sağlanması durumunda en iyi doğrusal sapmasız tahminci (BLUE) olacaktır. Bu nedenle panel veri regresyon modeli tahmin edildikten sonra, başta yatay kesit bağımlılığı olmak üzere, serisel bağımlılık ve değişen varyans varsayımları için test sonuçlarına da yer verilmelidir. Bu testlere ilişkin sonuçlar Tablo 6'da sunulmaktadır.

	Yatay Kesit Bağımlılığı		Serisel Bağımlılık		Değişen Varyans Levene, Brown, Forsythe	
	Pesaran CD	Pesaran SCD	Baltagi- Wu	Bera,Sosa- Escudera, Yoon	W0	W50
Test İstatistiği	28,6138 ^a	63,2397 ^a	1,319 ^a	92,34 ^a	10,855 ^a	3,249 ^a

Tablo 6. Ekonometrik Varsayımların Sınanmasına İlişkin Test Sonuçları

Not: ^{a, b, c} sırasıyla %1, %5 ve %10'da anlamlıdır.

Tablo 6'da verilen test sonuçları incelendiğinde, ekonometrik varsayımların sınanmasında kullanılan tüm testlerin istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, tek yönlü RE modeli bu haliyle en iyi doğrusal sapmasız tahminci özelliklerini sağlamamaktadır. Dolayısıyla tahmin edilen tek yönlü rassal etkiler modelinin en iyi doğrusal sapmasız tahminci özelliğini göstermesi ancak dirençli tahmincilerin kullanılması ile mümkündür. Beck ve Katz (1995) çalışmalarında uygulanabilir genelleştirilmiş en küçük kareler (Feasible Generalized Least Squares, FGLS) yaklaşımını revize ederek bu problemlere karşı standart hataları panellere göre düzelten (Panel-corrected Standard Errors-PCSE) yeni bir yöntem önermişlerdir. Tablo 7'de tutarlı standart hataları içeren model tahmin sonuçlarına yer verilmektedir.

Tablo 7 incelendiğinde tahmin edilen tüm parametrelerin en azından %10 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Hesaplanan determinasyon katsayısı bağımsız değişken olarak kullanılan; çalışan sayısı, net satışlar ve dolar kurunun bağımlı değişken olan ihracatın %64'ünü açıkladığını göstermektedir. Ayarlanmış determinasyon katsayısının da çok az bir fark olmakla beraber açıklama gücü yine %64 olarak hesaplanmıştır. Hem determinasyon hem de ayarlanmış determinasyon katsayısının bu denli yakın olması modelde kullanılan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir açıklamaya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Modelin genel anlamlılığı için hesaplanan F-istatistiği 627,41 gibi yüksek bir değer bulunmuştur ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Yani tahmin edilen model genel olarak anlamlıdır ve modelin uyum iyiliği yüksektir.

Değişken	Parametre	Standart Hata	Test İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
ORTALAMA	0,965366 ^c	0,544113	1,774203	0,0763
ÇALIŞAN S.	0,622389 ^a	0,201202	3,093346	0,0020
N. SATIŞLAR	0,599853 ^a	0,084824	7,071749	0,0000

KUR	3,880389 ^a	1,115772	3,477763	0,0005
R²	0,6421	R²	0,6410	
F-ist.	627,4119 ^a			

Tablo 7. Tutarlı Standart Hatalı Model Tahmin Sonuçları: PCSE

Not: ^a %1'de anlamlıdır, ^b %5'de anlamlıdır, ^c %10'da anlamlıdır.

Tahmin edilen parametreler bireysel olarak şu şekilde yorumlanabilmektedir:

Kur ve Net Satışlar sabit tutulduğunda, firmada çalışan sayısının %1 artması durumunda ihracat ortalama binde 6,2 (%0,62) artar. Teorik olarak çalışan sayısı artışının üretimi artırması ve bunun da ihracatı artırması beklenmektedir. Görüldüğü üzere ekonometrik tahmin sonuçları teorik beklentiler ile uyumludur.

Kur ve firmada çalışan sayısı sabit tutulduğunda, net satışların %1 artması durumunda firmaların ihracatı ortalama binde 6 (%0,59) artar. Teorik olarak net satışların artmasının ihracatı artırması beklenmekte ve çalışma sonuçları da teorik beklentiyi desteklemektedir.

Net Satışlar ve firmada çalışan sayısı sabit tutulduğunda, döviz kurunun %1 artması durumunda ihracat ortalama yüzde 3,9 artar. Yani dolar kurunun %1 artması ihracatı yaklaşık %4 artırır. Teorik olarak döviz kurunun artmasının ihracatı artırması beklenmektedir. Görüldüğü üzere ekonometrik tahmin sonuçları yine teorik beklentiler ile uyumludur. Modelde kullanılan diğer bağımsız değişkenlerin katsayı tahminleri ile karşılaştırıldığında en yüksek değer kur değişkenine ait katsayı tahminidir. Dolayısıyla ihracat üzerinde etkili olan en önemli faktörün döviz kuru olduğu görülmektedir.

Elde edilen bu sonuçlar literatürdeki; Christensen vd. (1987), Dholakia ve Kapur (2004), Danışman ve Sökmen (2007), Fung ve Liu (2009), Düzgün ve Taşçı (2014), Yaşar ve Küpcü (2020), Akalın ve Uzgören (2016) gibi çalışmalar ile paralellik göstermektedir. Ancak Sunal (2003), Kızıl (2012), Cheunga ve Sengupta (2013) gibi çalışma sonuçları ile benzerlik taşımamaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Finansal istikrarın yakalanması işletmelerin ihracat performansını etkilemektedir. Özellikle döviz kurundaki hareketliliğin giderilerek istikrarın sağlanması sadece ülke açısından değil aynı zamanda firmalar nezdinde de önemlidir. Yerli ve yabancı firmalar istikrar durumunda rahat bir şekilde yatırım yaparak üretim faaliyetinde bulunabilecekleri bir ortam yakalamış olurlar. Bu nedenle bir ülkenin olabildiğince ekonomik ve siyasal risklerden etkilenmemesi, geleceğe dair öngörülebilir bir istikrar ortamını oluşturması üretim ve ihracat için gerekli bir koşuldur. Bu bağlamda, ekonominin istikrara ulaşması için yasal ve kurumsal birtakım düzenlemelerin yapılması şarttır.

Türkiye 1980 sonrası “İhracata Dayalı Büyüme Strateji”ni esas alan bir büyüme modeline geçmiştir. Söz konusu stratejide ihracatın, büyüme ve kalkınmanın önemli unsurlarından birisi olduğu vurgulanmaktadır. Bir ülkenin ihracatı; katma değeri yüksek, rekabet gücü olan, ileri teknolojisi yoğun olan mal çeşitliliğine bağlıdır. Nitekim Türkiye'nin 2023 yılı ihracat hedefine ulaşmak için yapılan çalışmaların bu bağlamda şekillendiği görülmektedir.

Bu çalışmada, Bursa'da faaliyet gösteren ilk 81 Büyük Sanayi Kuruluşu'nun ihracat performansını etkileyen faktörlerin neler olduğunu belirlemek ve hangi faktörün ihracat üzerinde daha önemli bir etkiye sahip olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada 2006-2019 dönemi için 81 firmanın verileri (ihracat, çalışan sayısı, net satışlar) ve dolar kuru kullanılmıştır. İlk olarak, panel veri ekonometrisi yaklaşımıyla uygun model yapısının belirlenmesi amacıyla spesifikasyon testleri gerçekleştirilmiştir. Uygun model olarak tek yönlü rassal etkiler modeli belirlenmiştir. Çalışmada tek yönlü modelin uygun model olarak belirlenmesi, firmalara özgü doğrudan gözlenemeyen bileşenlerin firmaların ihracatları üzerinde önemli olduğunu göstermektedir. Tahmin sonucunda; gerek işletme verilerinin gerekse kur değişkeninin firmaların ihracatı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, firmaların ihracat performansı üzerinde en önemli etkiye sahip olan değişkenin dolar kuru olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, kurdaki değişim ihracatı firmaya özgü değişkenlerdeki değişimlerden daha fazla etkilemektedir. Sonuçta, dolar kurundaki %1'lik artış firmaların ortalama ihracatını yaklaşık %4 artırmaktadır.

Net satışların ve çalışan kişi sayısındaki artışın firmaların ihracatını artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu değişkenlere ait katsayı tahminleri de birbirlerine yakın olarak elde edilmiştir. Bu sonuç, firma büyüklüğünün ihracatını pozitif yönde etkilediği savını karşılamasıyla birlikte literatürü de destekler nitelikte olmaktadır. Öneri olarak, firma yöneticilerinin alacağı genişletici politika kararlarıyla, net satış rakamlarında ve çalışan kişi sayılarında artışa gitmesi, yani firmanın büyüme odaklı bir yaklaşım benimsemesi ihracat rakamlarını da beraberinde artıracaktır.

Dış ticaret açığını kapatmak için atılımlarda bulunan ülkemiz için firmaların ihracat performansları ile ilgili sonuçlar oldukça önemlidir. Bu nedenle çalışma sonuçları, gerek firmalar açısından yöneticilerinin kurdaki değişimlere karşı oluşturacakları strateji gerekse politika yapıcılar açısından önem arz etmektedir.

Firmalara ilişkin daha spesifik verilerin (yönetici özellikleri, ürün özellikleri, firmanın pazarlama stratejisi, firma sahiplik durumları, sermaye oranları, sektör, karlılık oranları, ARGE departmanı ve harcaması gibi) elde edilmesi durumunda, bu çalışmada uygulanan şekilde veya farklı yaklaşımlar ile literatüre katkı sağlayacak başka çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Akalin, G. ve Uzgören, E. (2016). Reel döviz kuru hareketlerinin firma performansına etkisi: türk firmaları üzerine ampirik bir çalışma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 449-469.
- Atabay, İ. (2004). İhracat performansını etkileyen faktörler: zeytinyağı sektöründe bir araştırma". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(12), 1744.
- Beck, N. and Katz, J. N. (1995). What to do (and not to do) with time series cross section data. *The American Political Science Review*, 89, 3, 634-647.
- Breusch, T. and Pagan, A. (1980). The lagrange multiplier test and its application to model specification in econometrics. *Review of Economic Studies*, 47, 239-253.

- Cheunga, Y. W. and Sengupta, R. (2013). Impact of exchange rate movements on exports: an analysis of Indian non-financial sector firms. *Journal of International Money and Finance*, 39, 231-245.
- Christensen, C. H., Rocha, A. and Gertner, R. K. (1987). An empirical investigation of the factors influencing exporting success of Brazilian firms. *Journal of International Business Studies*, 18(3), 61-77.
- Çavuşgil, S. T. and Zou, S. (1994). Marketing strategy-performance relationship: an investigation of the empirical link in export market venture. *Journal of Marketing*, 58, 1-21.
- Çınar, M. (2021). *Panel veri ekonometrisi: stata ve evIEWS uygulamalı*. Ekin Yayınevi.
- Danışman, A. ve Sökmen, A. G. (2007). Girişimci özellikleri ve firma niteliklerinin ihracat performansına etkisi: kobi'ler üzerinde bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 213-230.
- Dholakia, R. H. and Kapur, D. (2004). Determinants of export performance of Indian firms a strategic perspective. *IIMA Working Papers*, No. 1840.
- Düzgün, R ve Taşçı, H. M. (2014). Türk işletmelerinin ihracat performansını belirleyen faktörler: iso-500 üzerine bir uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 7-24.
- Fung, L., and Liu, J.-T. (2009). The impact of real exchange rate movements on firm performance: a case study of Taiwanese manufacturing firms. *Japan and the World Economy*, 21(1), 85-96.
- Hausman, J. A. (1978). Specification tests in econometrics. *Econometrica*, 46, 1251-1271.
- Kızıl, C. (2012). *Sektörel reel döviz kurunun firma performansına etkisi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Koçak, S. (2006). *Döviz kurundaki değişikliklerin ekonomik etkileri*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Mutluay, A. H. ve Turaboğlu, T. T. (2013). Döviz kuru değişimlerinin firma performansına etkileri: türkiye örneği. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 7(1), 5978.
- Nagahisarchoghaei, M., Nagahi, M., and Soleimani, N. (2018). Impact of exchange rate movements on Indian firm performance. *International Journal of Finance and Accounting*, 7(4), 108-121.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *Cambridge University Working Papers in Economics*, No. 0435.
- Pesaran, M. H. (2007). A Simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22, 265-312.
- Sunal, S. (2003). 500 büyük sanayi kuruluşunun panel veri yöntemiyle analizi. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Torlak, Ö., Kula, V. ve Özdemir, Ş. (2007). Türk işletmelerinin ihracat performansı belirleyicileri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 103-114.

Yaşar, E. ve Küpcü, O. (2020). Reel döviz kurunun firmaların ihracat performansına etkisi: farklı sektörlerdeki firmalar üzerine ampirik bir inceleme. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 67-78.

Zou, S. ve Simona, S. (1998). The determinants of export performance: a review of the empirical literature between 1987 and 1997. *International Marketing Review*, 15(5), 333-356.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.